

Skauting společnost

Zdeněk Navrátil

2004

*Vůdcům, kteří hledají
pro sebe bezpečnou cestu
a cíl pro své oddíly*

Z.N.F.

Obsah

Skauting a společnost

Vnější podněty a konfrontace	5
Mravní zdroje skautingu	6
Zásady skautské výchovy	7
Jiný kraj – jiný mrav	8
Skauting je státotvorný	10
Výchova k občanství	11
Vlastenectví už neoslovuje?	13
Skauting a hnědá totalita	15
Rudá varianta totality	17
Skauti a komunismus	19
Ohrožuje nás extremismus?	23
Skauting a současná společnost	26
Dvojakost morálky	28
Slovo závěrem	30
Použitá literatura	32

Skauting a společnost

Vnější podněty a konfrontace

Kdo z nás, kteří jsme prošli skautskou výchovou, by nevzpomínal rád na své skautské mládí, na chvíle prožité v radostném prostředí skautského oddílu. Na slunné dny tábora, naplněné veselím, hrami na vyhřáté louce, hrami, vyvolávajícími zdravý hlad, ukojený vlastními silami připraveným obědem, na ranní opar nad klidnou vodní hladinou při poslední hlídce před budíčkem, na večery s kouzelným západem slunce a večerkou, nesoucí se nad usínající přírodou při večerním snímání státní vlajky. I ten klapot dešťových kapek na plátěnou střechu stanu měl svoje kouzlo, na něž se nezapomíná, protože je to zážitek, který nepoznal ten, kdo nikdy neopustil kamenné zdi svého příbytku ve městě i na vesnici. Ano, to všechno a ještě mnoho dalších radostí přinesl skauting už mnoha generacím u nás i ve světě za téměř sto let své existence. Existence, která plynula někde bez nepříznivých vnějších vlivů, ale také existence, která byla – tak jako u nás – díky nepřízní historického vývoje domova několikrát a s tak nešťastnými důsledky přerušena. Je to však všechno, co skauting dává, co by skauting měl nebo musel dát svým příznivcům, je to celý skauting, celá jeho náplň?

Podobné zážitky přece mohou mladí lidé poznat i v jiných aktivitách, i jiné organizace a instituce jsou schopny dát svým členům podobné prožitky. I v rodinách, kde rodiče nezapomněli na své mládí, kde se dětem věnují a chtějí jim zpříjemnit i volné chvíle o dovolených, dokonce i odrůstající mládež na neorganizovaných a – budiž mi to odpuštěno – divokých toulkách může zažívat totéž. A co víc, stejné vzpomínky si vybavují a dodnes to prožívají i členové dosud existujícího Pionýra, kdysi „předvoje dělnické třídy“, jak se sami hrdě nazývali. (A nemylme se, i když se dnes jejich četní bývalí a dosud aktivní činitelé dušují, že oni nevnášeli do výchovy marxistické ideje, že jim šlo jen a jedině o „práci s dětmi“, pak – vezme – také zamlčování mnohého potřebného bylo výchovou „k rudým šťastným zítřkům“.)

Jakkoliv každá upřímná péče, která se věnuje dětem se snahou, aby nebyly ponechány „napospas ulici“, bez vhodného dozoru, samy sobě, napospas nedobrym vlivům, je nepochybně vhodná a přínosná, je to z pohledu skautského hnutí jen málo. Je ovšem pravdou, že ač se také mnohá naše střediska a oddíly spokojují s tímto „volnočasovým pojetím“ skautského programu, skutečný a opravdový skauting, tak jak ho pojal jeho Zakladatel, anglický generál Robert Stephenson Smyth

Baden-Powell, a jak ho k nám, do českých zemí, uvedl vynikající pedagog Antonín Benjamín Svojsík, je něčím zcela jiným. Protože skauting nevyplňuje pouze volný čas, protože skauting si staví mnohem vyšší cíle, protože byl koncipován jako hnutí výchovné. Jako takové musí být realizován, takto musí být chápán, takto musí být praktikován. Jinak jeho činnost přestane být skautingem, byť by ho jeho představitelé stále takto nazývali a za takový vydávali. Máme-li být zcela upřímní, stal by se – alespoň v našich podmínkách – také zbytečným, protože organizací a institucí s podobným programem a náplní (ač se i ony inspirovaly skautingem) máme u nás už dostatek a není nikterak potřebné je ještě zmnožovat.

Mravní zdroje skautingu

Do základních principů skautingu bylo vloženo to nejlepší, co společnost v oblasti morální a etické za léta svého vývoje poznala. Naše kultura a civilizace, někdy označovaná jako euro-americká, navazovala na to nejlepší z dob antických, aby posléze svůj vývoj završila křesťanstvím. Mravní kriteria křesťanská se stala základem naší morálky a nemění na tom nic ani skutečnost, že řada dnešních našich spoluobčanů se k těmto svým křesťanským kořenům odmítá hlásit. Zakladatel našeho hnutí, jako syn anglikánského teologa, byl hluboce věřícím člověkem a bylo pro něj samozřejmé, že mravní principy jím založeného skautského hnutí tedy budou v souladu s ideami křesťanskými.

Víme, že základní principy skautingu zformuloval Baden-Powell do tří bodů, totiž jako povinnost k Bohu, povinnost k bližnímu a povinnost k sobě. Tady se Baden-Powell přiznává ke svému křesťanství zcela nepokrytě a také tím svoje hnutí s křesťanskými duchovními hodnotami spojuje. Lásku k Bohu a k bližnímu označují křesťané za „největší přikázání“ (Mt 22, 37–39, viz též Mk 12, 30–31) a jejich naplnění z prvních dvou bodů Baden-Powellových zřetelně vyplývá. Třetím bodem BP vlastně ustanovuje výchovné poslání skautingu, neboť chápat péči o vlastní osobu podle takto vysloveného požadavku jako nabádání k sobectví by bylo nejen fatálním nepochopením jeho záměru, ale přímo zřejmou a zřetelnou slabomyslností. Výchova a zejména sebevýchova se tak stává primárním programem a náplní skautingu.

Skauting se ovšem musel vyrovnat se skutečností, že se posléze dostal i do oblastí s jinou, než křesťanskou tradicí. V době, kdy zakládal hnutí především pro anglické hochy, na jeho tak veliký rozmach Baden-Powell snad ani nepomýšlel. Výchovné metody a také program skautingu byly však natolik přitažlivé, že se velmi rychle šířil po celé planetě. Přijali ho i v oblastech, kde k místním tradicím nepatřilo náboženství monotheistické (např. tam, kde převažoval hinduismus), případně i tam, kde neuznávají osobního Boha (např. buddhismus). I pro ně je však skauting určen, i pro tamější mladé lidi může být přínosným. Současná Ústava WOSM, definuje první princip jako „...věrnost duchovním principům, oddanost náboženství, které je

vyjadřuje a přijímání povinností, které z toho vyplývají“. (Stanovy WAGGS jsou v tomto směru poněkud „ortodoxnější“ a hovoří o základních principech, že „...jsou vyjádřeny v původním slibu a zákonu, jak je stanovil zakladatel“.) Takto se stává skauting tedy přijatelným pro celou lidskou populaci. Problém tedy nespočívá v tom, zda je pro koho přijatelný, ale především a na prvním místě, jak je přijímán těmi, kdo se k němu hlásí a kdo se za skauty považují a prohlašují. Takový přístup a hodnocení by měly být pro nás základním východiskem.

Zásady skautské výchovy

Po stanovení principů, na nichž bude stát skautská výchova, bylo nutno formulovat zásady, které by byly srozumitelné a jasné pro všechny, tedy vychovatele i vychovávané. Takového úkolu se zhostil BP ustanovením skautského zákona a hesla, které zřetelně proklamovaly pravidla, jimiž se budou skauti (tak nazval podle tehdy jemu blízké vojenské terminologie své stoupence) řídit a které budou plně respektovat. Tito skauti-zvědové měli hledat ve svém životě dobro a duchovní krásu. Za vzor skautského zákona mu tedy bylo – což je přirozené a pochopitelné – Desatero Božích přikázání, a to nejenom po formální stránce počtem bodů, ale také svým morálním posláním. Z „konstrukce“ Zákona už ovšem nevyplyvá náboženská – konfesní – povinnost příslušnosti skauta k určité církvi. Nerozlišuje tak vyznání a je tedy v tomto smyslu přijatelný obecně. Bylo tu už řečeno, že založit světové hnutí možná ani nebylo původním úmyslem Baden-Powella. Jeho formulací skautského zákona, zaujetím takového stanoviska se však otevřely skautskému hnutí brány všech zemí, umožnilo mu to stát se hnutím skutečně celosvětovým. Skauting tak dokázal překonat překážky a bariéry kultur, tradic i konfesí.

Zvláštností skautského zákona je především způsob jeho formulování. Není to žádný soubor příkazů, zákazů ani nařízení a už vůbec ne případných sankcí. Jeho forma, konstatující, že „skaut je...“, je do té míry zavazující, že nepřipouští opak ani výjimku. Zůstává proto na svědomí každého z nás, aby si sám zodpověděl, zda uvedenému mravnímu kritériu toho kterého bodu Zákona vyhovuje. Aby však tato odpověď sobě samému byla seriózní, aby odpovídala skutečnosti, k tomu je třeba vychovat i vlastní svědomí, což je opět součástí aplikace třetího principu, uplatnění důsledné sebevýchovy.

Skautské heslo je zpravidla spojováno s druhým mravním principem. Takový výklad je samozřejmě správný, bylo by však dobře si uvědomit, že má zcela zákonitě vazbu na oba další, tedy i na první a zejména třetí. Naše heslo je také ze všech našich zásad nejvíce v povědomí veřejnosti a společnosti a v jeho duchu jsme, nebo bychom aspoň měli být, vnímáni. Naše úsilí bezesporu určitě nesměřuje k vytváření jakéhosi našeho obrazu, máme-li ovšem přispívat ke kultivaci veřejné morálky, pak musíme být viditelní i chápáni v pozitivním světle. V tom spočívá také

význam denního příkazu dobrého skutku. Současná doba není příliš nakloněna takovým projevům a přístupům. Je to možná posttotalitní reziduum v nás a jde o to, abychom takové vztahy dokázali překonat. Stačí přejet jen o několik kilometrů dále naši jižní hranici, abychom poznali, že tyto vztahy mezi lidmi jsou nejen možné, ale jsou tam také běžné. Ani u tohoto denního příkazu nejde pouze o působení na veřejnost, ale především by jeho závazek měl být jakýmsi „mementem“ skautům všeho věku, kde je jejich úkol a povinnost. U roverů a rangers je pak tento příkaz umocněn a zdůrazněn jejich heslem „Sloužím“.

Stvrzením ochoty všechny tyto zásady přijmout a po celý život vyznávat a zachovávat je skautský slib. Je dobrovolný, přesto však závazný a to celoživotně. Tady nastupuje velká úloha skautského vůdce, aby na jedné straně takové vědomí dokázal ve svých mladších bratrech vybudovat, aby jim v jejich rozhodování pomáhal a také, aby on sám včas rozeznal, zda adept slibu splňuje náročné předpoklady jeho celoživotního plnění. V opačném případě by měl postupovat tak, aby citlivě, ale přes to nekompromisně zajistil, že z tohoto chybujícího bratříčka nebude „křivopřísežník“. V tom spočívá velická povinnost a odpovědnost vůdců, ale také by tu patrně mohla vzniknout jeho spoluvina. Zdá se, že v některých případech, a nechtěl bych uvádět a ani odhadovat procento výskytu, se tato skutečnost podceňuje. Slib se někdy skládá automaticky, zcela formálně, po určité době členství nováčka v oddíle. Nepřihlíží se při tom, zda adept slibu splňuje všechny potřebné předpoklady, zda je vůbec „zralý“ pro přijetí skautského životního stylu, k němuž naše výchova směřuje.

Jiný kraj – jiný mrav

Bylo tu už naznačeno, že historickým vývojem vznikly v různých oblastech různé myšlenkové tradice. Nebylo by určité účelné vypočítávat tu všechny takové v úvahu připadající odchylky (a – přiznávám – necítím se k tomu ani povolán). Také tyto regiony by měl a může skauting oslovit. Třebaže dosud stále panují výrazné rozdíly mezi kulturami, dá se snad s určitou rezervou říci, že v jistém smyslu se názory a postoje sbližují. Svět dnes mnohem více spolupracuje a také komunikační možnosti zmenšují vzdálenosti nejen v geografickém, ale snad i duchovním smyslu. Víme, že se kupříkladu mění poměr a vztah k lidskému životu. Vražda se stává zavrženíhodným činem na celém světě. Při tom v ne tak úplně vzdálené době život jedince nebyl posuzován jako nedotknutelný. Ještě v polovině minulého století (a to není tak dávno, jsme teprve na začátku toho nového) – v době druhé světové války – zachovávali mnozí japonští důstojníci prastaré tradice a samurajské zvyky, kdy pro ně byla sebevražda, provedená pro ostatní svět tak nepředstavitelným způsobem, logickým řešením bezvýhodné situace. Obdobně se mění i rodinné vztahy a vazby. Ačkoliv v nepříliš vzdálených arabských zemích dovoluje islám mnohoženství, získávají dnes převahu

i tam monogamní manželství. Jistě, existuje mnoho výjimek a vidíme také často, že různí fundamentalisté a extremisté vybočují z morálního „schématu“ této oblasti (ještě se k tomu vrátíme). Jde ovšem o to, zda všechny tyto v našem pojetí negativní případy jsou skutečně v souladu s místními tradicemi a kulturou. Abychom však teď nezabředli do oblasti, k níž nám chybí potřebné znalosti, spokojme se s konstatováním, že názory na lidskou morálku se sblíží, byť pomalu, ale přece jenom s určitými znatelnými pokroky a ujednucují se tak na jakémsi „společném jmenovateli“.

V rámci mezinárodních iniciativ se řeší spoluprací násilné a kriminální činy, uzavírají se dohody a „charty“ na ochranu práv, ať už jde o obecnou rovnoprávnost, důstojnost ženy, lidská práva, právo na šťastný život dětí – kéž by i nenarozených. To všechno jsou cesty, které také z našeho pohledu jsou pozitivní a skauting může za těchto okolností dalšímu dobrému rozvoji lidské společnosti jenom napomáhat. V současné době se hodně hovoří globalizaci, při čemž se mají na mysli především oblasti ekonomické, využívání zdrojů a případně i zamořování životního prostředí. Skauting se svými mravními zásadami by mohl přispět a prosazovat především morální globalizaci, byť by se v některých oblastech, nebo spíš společenských kruzích, setkal se zamítavým postojem nebo dokonce i posměchem.

Zdržíme se ještě chvíli u nás, u toho, jaká je situace v našem českém hnutí. Víme, že při vstupu skautingu do našich zemí před více než 90 roky, došlo i u nás k jisté odchylce v přijetí základních principů. Důvody, proč tomu tak bylo, jsou celkem dostatečně známe a snad není ani nutno se jimi teď podrobně zabývat. Přesto vše A. B. Svojsík převzal tyto obecné zásady v plné šíři, na prvním místě heslo, denní příkaz a Zákon, který v některých detailech oproti anglickému originálu dokonce dotvořil (mám tu na mysli např. 6. bod zákona). K odchylce došlo ve znění „junáckého slibu“, kde nebyl zakotven, ač formálně přijat, první princip. Bylo by předmětem dohadů, zda to ABS považoval za řešení dočasné či trvalé, vyjděme spíš z toho, že – jak uvádí V. Zatloukal ve své kronice – byli jsme jedinou zemí z tehdy 54 národních organizací, kde k takové odchylce došlo. Jistou vstřícnost je možno vidět v tom, že ke slibové formulaci byla přiřazena „doložka“ o Boží pomoci. Ta však byla dobrovolná, takže se používala prakticky jen v oddílech nábožensky orientovaných, jak se tehdy říkalo – v oddílech homogenních. Úplnou kuriozitu pak můžeme spatřovat v údajích B. Břečky, který uvádí, že na přelomu let 1938–39 byla podle rozhodnutí většiny delegátů mimořádného valného sněmu doložka přijata jako povinná pro všechny členy nově vznikající skautské organizace, vytvářené pod vnějším nátlakem spojením všech významnějších skautských společenství u nás. Tato závaznost a povinnost užívat doložku všemi českými skauty však nepřežila déle, než asi jeden měsíc. Za těchto okolností můžeme pak považovat slova o „nejvyšší Pravdě a Lásce“ v současně platné slibové formulaci JUNÁKA za zřetelný posun ke skautské spiritualitě, tak jak ji měl na mysli Baden-Powell. I když – přiznejme si – o výkladu těchto pojmů se čas od času vedou vleklé a málo konstruktivní diskuse.

Skauting je státotvorný

Záměrem Baden-Powella bylo vychovat chlapce (a posléze i dívky, k tomu však dospěl až později na popud své sestry Agnes) v pozitivní jedince, v pozitivní osobnosti. Z takto vychovaných mladých lidí vyrůstají následně dobří občané svého státu. Co tedy rozumíme takovou pozitivní osobností? Musí mít v prvé řadě dobré charakterové vlastnosti, k nimž bezesporu vede také skauting. Nezbytným atributem takového člověka je umění orientovat se za každých okolností. To jistě nepřichází samo, i k tomu je potřebí mládež vést. Hovoříme-li o těchto věcech – a bude to v této souvislosti ještě několikrát – pak si musíme uvědomit, že to není zavádění politiky do skautské výchovy. V žádném případě pak ne politiky stranické – „partajní“ – jak se to běžně označuje. Jestliže ovšem máme v našem slibu slova o „pomoci vlasti“ (dříve ve slibu ABS to bylo dokonce o lásce k vlasti), pak musíme naše skauty seznámit nejen s pojmem vlast, ale také s tím, co jim z příslušnosti k této zemi vyplývá. Orientovat se za všech okolností se stává uměním, kterému je potřebí se naučit. Moderní doba a její komunikační a informační media způsobují určité „zpohodlnění“ populace, naučili jsme se přijímat názory, které už někdo zpracoval, promyslel za nás, takže je už teď můžeme jenom pasivně přijímat. V tom však spočívá velké nebezpečí, protože takto lze velmi jednoduše manipulovat celými masami. Byli jsme toho v minulosti často svědky u nás i v okolních zemích. Ještě jsou mezi námi pamětníci „vítězného února“ (tak se tehdy vzletně říkalo únorovému komunistickému puči v osudovém roce 1948), kdy právě na líbivých slibech o skvělé budoucnosti, na neinformovanosti, na neochotě naslouchat vědoucím a na stádovosti davu byl postaven celý plán následné národní tragédie. V těch tleskajících davech totiž nebyli na náměstích jen přesvědčení komunisté. To, že dodnes tak mnozí naši spoluobčané – nepoučení minulostí a nepoučitelní ani v současnosti – neprohlédli tuto skutečnost a mnozí vzpomínají s tklivou nostalgií na rudou hrůzovládu, je jenom potvrzením toho, co tu bylo právě řečeno o schopnosti orientace v životě.

O potřebných charakterových vlastnostech jsme se tu už, třebaže jenom letmo, zmínili. Žádná společnost nemůže být postavena na lži a přetvářce. Zachování zásad skautského zákona je především dodržováním základní občanské slušnosti. Skauting – to je přece výchova k čestnosti, pravdomluvnosti, věrnosti duchovním hodnotám, ochotě pomoci, k hospodárnému nakládání s materiálními hodnotami, respektování autorit, ochraně přírodních zdrojů, kulturních statků... To vše je možno odvodit z našeho Zákona. Bezpodmínečně nutné však je vytvořit si ve vztahu k okolí hodnotový žebříček, stanovit si prioritu hodnot. Bude to velká pomůcka pro naše mladší bratry, až budou jednou rozhodovat v konkrétní situaci, jejíž řešení bude jen a jen jejich záležitostí. Už v našich oddílech musíme pěstovat u skautů a skautek zdravou zvědavost, touhu po dobru, touhu po poznání, ochotu vzdělávat se a poznávat. Dříve či později budou zaujímat místa svých starších bratrů a sester, svých předchůdců. Podle vypěstovaných návyků a přístupů k realitě a také hodnotám nehmotným budou rozhodovat o všem, co bude pro tuto zemi důležité, s čím se bude tato populace potýkat. A – jak se zdá – problémy budou spíše narůstat. Takto vychovaní a vzdělaní

(a nemám tu na mysli jen oblast vědomostí) mladí lidé dorostou do řádných a uvědomělých (kolikrát už toto slovo bylo zneužito ve prospěch ZLA, ale kolik je v něm důležitých a potřebných kladů!) občanů, kteří budou schopni svoji zemi vést a kultivovat k jejímu dobru a prospěchu dalších generací. V tomto smyslu je tedy skauting v pravém významu toho slova státotvorný.

Výchova k občanství

Už na samém počátku českého skautského hnutí, hned po pádu Rakouska – Uherska, neunikla taková orientace jeho výchovy zakladateli českého skautingu A. B. Svojsíkovi. Bylo mu jasné, že – podobně jako v Anglii, kde skauti slibovali „věrnost králi“ – loajalita v záležitostech občanských patří do náplně hnutí. Do služeb nově vznikajícího svobodného státu zapojil skauty v prvních dnech po 28. říjnu roku 1918. V době, kdy lidé na ulicích jásali, přispěli čeští skauti podle svých sil svojí službou k rozvoji demokratické a svobodné společnosti i jejích rodících se institucí. V cyklu přednášek, které ABS pořádal v mnoha místech naší země, aby podpořil rozvoj skautského hnutí, uvedl na podzim roku 1919 rovněž přednášku o „výchově občana skautováním“, později vydanou i tiskem. Výchovné metody a cíle hnutí pak – jak už jsme uvedli – k tvorbě občanské společnosti nepochybně přispívají.

Základem každého státu je rodina, to je pravda, která je už dlouho známá a uznávaná. Jako důkaz nám může posloužit skutečnost, že totalitní systémy, které hodlaly rozvrátit demokratickou společnost a její řád, zaútočily na prvním místě na celistvost rodin a jejich úlohu. Bylo tomu tak v nacistickém Německu (odebírání dětí rodinám a jejich převýchova „režimovými“ organizacemi „Hitlerjugend“ a „BDM“), bylo tomu tak v porevolučním Rusku (rudí radikálové tehdy uvažovali dokonce o zrušení institutu manželství v „revolučním právním řádu“). Můžeme to považovat za výstřelky, je však nutno i z těchto úkazů vyvodit závěry. Skautské hnutí vychovává ve svých oddílech pozitivní osobnosti, budoucí otce a matky. Tím, že realizuje svou výchovu s odmítáním koedukace, vytváří v obou kmenech přirozené podmínky pro jejich rozvoj, respektováním specifčnosti jejich vývoje tělesného i duševního. To je hlavní důvod, proč skauting neakceptuje smíšené oddíly a jejich existenci připouští jen velmi nerad a to ještě jen jako nouzové – dočasné – řešení tam, kde při vzniku oddílu např. v malém venkovském sídle z nejružnějších důvodů (malá místní jednotka nebo nedostatek kvalifikovaných činovníků) jiné řešení není možné. Dá se tedy očekávat, že z morálně pevných jedinců vyrostou dobří občané, kteří pak založí dobré rodiny, z nichž vzejde další generace jako základ dobré budoucnosti národa a státu. Vzniklo tu i hodně skautských rodin, v nichž je život v duchu našeho Zákona samozřejmostí a které přežily řadu potíží, které postihují všechny.

K dobrému občanství však patří samozřejmě i další kladné vlastnosti, které lze v našich oddílech pěstovat. Je to na prvním místě výchova k demokracii, jako systému, který

dává stejná práva všem. Po letech nesvobody je to velmi důležité, protože je mezi námi dost takových, kdo se domnívají, že v demokracii je dovoleno vše. Není tomu tak, demokracie představuje dohodu všech „na pravidlech hry“, která jsou pak závazná pro všechny. Ale ani vůle většiny není diktátem. Říká se, že právě „v demokracii končí osobní svoboda jednotlivce tam, kde se začíná omezovat svoboda a osobnost druhého“. I to měl A. B. Svojsík na mysli, když ve vzpomínané přednášce připomněl, že je to „...skautská výchova, která dovede sloučiti všechny prvky zdárné výchovy v ucelený systém, přihlížející ke každému jednotlivému individuu...“.

Má-li na jedné straně stát zajišťovat práva svých občanů, což je nepochybně jeho smysl a základní úkol, předpokládá to na druhé straně i určité požadavky na jeho občany, na jejich povinnosti. Je to už ona zmíněná loajalita, projevující se řadou dobrých občanských vlastností. (Nedá mi to, abych tu nezmínil schizofrenní postoj dřívějších i současných komunistů, kteří vyžadují respektování svých práv od státu, který cílevědomě dnes, stejně jako v minulosti, podkopávají. Výmluva, že usilují o jiný typ státu je směšná, protože to, jak si oni takový stát představují, předvedli v průběhu čtyřiceti let své diktatury, kdy nejen že likvidovali své ideové odpůrce, ale nakonec se vraždili sami mezi sebou.) K této loajalitě patří úcta ke státním symbolům – státnímu znaku, vlajce, hymně a konečně i k jeho představitelům.

Patrně nejvíce se vývoj vztahu ke státu projevil poměrem k armádě. Dnes to už skoro patří minulosti, jednak vývoj mezinárodních vztahů, jednak i technický rozvoj vyžaduje v této úloze vzdělané a dobře vycvičené profesionály. Jsou však mezi námi pamětníci i pohnutých dob ohrožení první republiky, kdy naše československá armáda měla zajistit své zemi svobodu. Takto byla tehdy občany vnímána a služba v ní byla považována za poctu. Za změnu tohoto stavu, stejně jako za zánik mnoha dalších občanských ctností můžeme opět děkovat rudé totalitě, která si z armády, stejně jako ze státního a policejního aparátu, vytvořila nástroje mocenského útlaku. Ani návrat demokracie tento stav příliš nezměnil, tzv. „modrá knížka“, osvobozující od branné povinnosti, je toužebným přáním řady dnešních mladých mužů. O tom, že armáda může napomáhat obyvatelstvu i v mírových dobách při ohrožení třeba živelními pohromami, nikdo z nich neuvažuje. Ale ani současní vojenští profesionálové na tom nejsou v mnoha případech o mnoho lépe. Jestliže dnes Česká republika vysílá do ohrožených míst své vojáky, nejde mnohým z nich o pomoc lidem tamějších krajin, ale – jak celkem nepokrytě přiznávají – na prvním místě o finanční výhody. Nejinak je tomu při náboru pracovníků do služeb orgánů Evropské unie, kdy na podzim roku 2003 se většina žadatelů o tlumočnické služby Unii přiznala, že hnacím momentem pro ně je plat, u nás srovnatelný s příjmem hlavy státu. O snaze dobře reprezentovat naši republiku nebo sloužit státu v centrálních evropských orgánech nepadlo mezi dotázanými ani slovo.

Tuto velmi širokou oblast zakončíme připomínkou péče o věci veřejné, onu „res publica“. Mezi základní občanská práva patří právo volební. Při něm uplatňuje občan svůj názor na další vývoj státu, na další směřování společnosti. O tom, jak je důležité orientovat se ve věcech obecných, v situaci, v poměrech i představitelích jednotlivých

názorů a proudů jsme hovořili už na samém počátku našich úvah. Občané by se měli zajímat o věci, dotýkající se životního prostředí a jeho ochrany. Tady je jistě velká příležitost skautů, protože příroda je jim přece velmi blízká, stejně jako kulturní hodnoty minulosti i současnosti. O tyto otázky se mohou zajímat nejen jako řadoví občané, ale pokud využijí i aktivního volebního práva, tedy práva být zvolen, pak mohou v tomto směru vykonat mnoho. Řešení záležitostí ochrany životního prostředí, ochrany a rozumného využívání přírodních, surovinových a také energetických zdrojů není věcí módních trendů, ale zásadní otázkou přežití lidstva. V neposlední řadě pak, jako zvolení zástupci občanů by tito naši bratři a sestry měli dbát na to, aby naše právo a legislativa byly v souladu s mravními zákony.

Vlastenectví už neoslovuje?

Ano, toto slovo se teď „nenosí“. Na někoho možná dýchne atmosférou prvé poloviny devatenáctého století, připomene mu „idylické časy“ F. L. Věka, zapadlých vlastenců a pantáty Bezouška. Mladí lidé se bez ostychu přiznávají, že jim to nic neříká. Také proč by mělo? Historii ve škole jim vykládali v duchu marxistické teorie jako „vývoj výrobních vztahů“, v literatuře neslyšeli nic o nekonformních autorech, i kulturní informace o výtvarném umění, hudbě a klasické filosofii podléhaly ideologickému filtru, pokud jím vůbec pronikly. Tak i ten, kdo třeba navštívil gotickou katedrálu, i když jen ze zájmu o nádhernou architekturu, byl rázem podezřelý. Často jsem s hrůzou prohlížel učebnice a sešity svých dětí a marně potlačoval vztek nad tím, co že se to do nich „nalévá“. Byla to doba „reálného socialismu“, který místo vlastenectví, lásky k rodné zemi a také normálních mezilidských vztahů prosazoval „proletářský internacionalismus“. Nakolik se to teď všechno změnilo, když i současné učitelské generaci se dostalo stejného vzdělání? Učitelé byli vždycky nositeli nejen vzdělanosti, ale v oněch často posmívaných „vlasteneckých časech“ také šířiteli a „buditeli“ českého myšlení ve městech a především na venkově. Naše současné školství nepochybně potřebuje systémovou úpravu, spojenou s návratem k J. A. Komenskému (kterého rozvinutý a promyšlený – dokonale funkční – systém škol v první republice plně respektoval), ze všeho nejvíce pak mravní a duchovní reformu stejně naléhavě, ne-li naléhavěji, než naše ekonomika transformaci. Bylo by k velké škodě věci, kdyby se učitelé dostali do vnímání veřejnosti spíše v důsledku svých pohrůzek stávkami za platové požadavky. Společnost však má plné právo se také ptát po výsledcích jejich nejen vzdělávací, ale i výchovné práce. Průzkumné ankety, pořádané čas od času médii, prozrazují fatální neznalosti dnešní mládeže, a bohužel i její nezájem o věci, o nichž hovoříme, proti kterému – zdá se – nikdo nic nedělá. Tento nezájem o něčem vypovídá, je ale zároveň alarmující. Kdo však se ujme nápravy tohoto stavu, když ne v první řadě škola?

V předchozí kapitole jsme se zabývali pozitivním občanstvím. Existuje nějaký vztah mezi ním a vlastenectvím? Odpověď nebude jistě obtížná, zatím co „občanství“

představuje právní vztah, právní postavení, je pak „vlastenectví“ spíše v rovině emocionální, citové. Mohli bychom to říct i tak, že občanství je praktickým projevem dobrého vlastenectví. Takto chápané by mohlo a také mělo být součástí skautské výchovy. Je částečně – okrajově – zahrnuto i v současném zkušebním řádu JUNÁKA pro vůdcovské zkoušky, s potěšením bylo možno zaznamenat, že se dostalo i do programu lesních škol. Nemělo by se však stát pouze předmětem přednášek a diskusí, ale mělo by proniknout přímo do výchovy způsobem, který vůdcové ve svých podmínkách uznají za nejlepší. Náš výchovný program a metodika k tomu poskytuje nepřehledně množství.

Výchovu ke státnosti můžeme uplatňovat na táboře pěstováním návyku úcty ke státním symbolům, úcty ke státní vlajce, národní historii, která by neměla být jenom výčtem dat a letopočtů, jak je mnohdy prezentuje škola k pramalé radosti žáků, ale živým příběhem. Na výpravách, na výletech navštívíme mnohá turisticky zajímavá místa, hrady, zámky, která jim školní vědomosti ožíví a také upevní. Jenom je třeba, aby takový přístup a chápání měl také bratr vůdce. I to by byla jedna z forem spolupráce hnutí se školou. Není možné zapomínat ani na kulturní dědictví minulosti, na národní písně, které pozvolna mizí z povědomí. A samozřejmě dbát rovněž na čistotu jazyka, alespoň při oficiálních příležitostech.

Potom poznáme, že zdravé vlastenectví má své místo i v současnosti, že je potřebné i v procesu integrace do evropských struktur. I náš národ má podíl na tvorbě kulturního bohatství lidstva, i my můžeme být na svou minulost a své přínosy hrdí. Naše nejstarší univerzita, naši vědečtí pracovníci, naši lékaři, umělci, konstruktéři, objevitelé, to vše bylo příspěvkem nejen pro evropskou, ale světovou kulturu i civilizaci. A pokud bychom měli pocit, že vlastenectví u nás přece zapadlo s Raisovými vlastenci, že nová doba, svobodný stát je už nepotřebovaly a ani dnes nepotřebují, chtěl bych tu připomenout, že i T. G. Masaryk nebyl jenom politikem, filosofem a státníkem, ale především zaníceným nositelem češství. Jeho některé myšlenky jsou nadčasové a platné dosud:

„Ani ten nejlepší parlament není k tomu, aby odhlasoval, co je pravda, právo a mravnost. O pravdě, o základních zásadách politiky, práva a mravnosti se nemůže rozhodovat podle většiny...“

„Opravdová láska k národu je věc velmi krásná, u slušného a čestného člověka se rozumí sama sebou...“

„...politiku, jako vše co děláme, nutno důsledně podřizovat zákonům etickým...“

„Politiku, tak jako všecek život jednotlivce i společnosti, nemohu než pojímat sub specie aeternitatis...“

Myšlenky filosofa, osnovatele a prvního prezidenta svobodné republiky se tak přenášely i na ostatní občany. Drtivá většina jich byla na svůj stát hrdá a byla ochotná ho bránit proti nepříteli, když se dostavila léta krize. V tomto duchu byl veden první, druhý a nepochybně i třetí odboj. Podílelo se na něm také mnoho skautů, kteří tak naplnili svůj slib věrnosti své vlasti, aniž by předem zvažovali, jakou cenu budou muset za to zaplatit. A bylo mezi nimi i hodně těch, kdo přinesli oběť nejvyšší.

Skauting a hnědá totalita

Dvacáté století, které vlastně teprve nedávno skončilo, bylo érou velkých extrémů, dobou obrovského rozmachu, ale také mnoha pádů. Dalo lidstvu leteckou dopravu, která sblížila kontinenty, současně však dvě hrůzné celosvětové války. Přineslo osvobození kolonií i nacistické a komunistické koncentrační tábory, penicilin i jadernou zbraň. Žili v něm téměř současně A. Hitler a také T. G. Masaryk, J. V. Stalin a Jan Pavel II. Patří k němu ujařmení národů krutým komunismem a stejně tak i pád železné opony. Bylo to století velkých událostí, které jsme mnozí z nás větším dílem prožívali.

Největší konflikt dvacátého věku, druhá světová válka, byla podle některých historiků jen pokračováním té první. Měla údajně dořešit problémy, které právě ta předcházející nastolila ve svém závěru (ztráta německých kolonií, imperiální politika Britů, nemilosrdná francouzská pomsta odvěkému rivalu...). Vyvolal ji jeden z nejhorších systémů, jaký svět kdy poznal. Paradoxně však stabilizoval poměry ve válkou rozvráceném Německu. Stalo se tak ovšem za cenu nastolení totalitní diktatury nacionálního socialismu, která zachvátila prakticky celou Evropu a měla se stát osudem celého světa.

Jeho cílem bylo získat Německu větší území pro rozvíjení zemědělství a tím i obživu národa, nové surovinové zdroje a levnou – otrockou – pracovní sílu původního obyvatelstva obsazených zemí, tedy to, co ve své terminologii označoval jako „životní prostor – lebensraum“. Využíval k tomu rasové teorie, kterou vyznávali někteří dekadentní filosofové 19. století. Po jistých ekonomických úspěších, kterých pak po uchvácení moci nový režim díky nevybíravým nedemokratickým opatřením dosáhl, získával si oblibu v celé zemi. Nebudeme se tu zabývat podrobně vývojem událostí, zaměříme se raději na poměr skautů k nim.

Skauting se nemůže ztotožnit s rasismem především proto, že už ve 4. bodě svého Zákona vyznává mezinárodní bratrství všech skautů, přátelství lidí dobré vůle, navíc pak z toho odvozenou rovnost všech. Další závazky pak vyplývají, jak víme, i ze druhého principu. Připočteme-li k tomu dále věrnost vlasti, zakotvenou ve skautském slibu, vychází z toho jednoznačně neslučitelnost hnědé totality na jedné straně a skautingu na straně druhé. Skautská organizace byla u nás krátce po okupaci v den československého státního svátku – jako výsměch a podupání všeho, co bylo občanům

posvátné – 28. října roku 1940 zakázána. Někde se podařilo ilegálně pokračovat v činnosti, nebylo to však snadné a také ne bezpečné. Skautské hnutí však přežilo a ihned po osvobození pokračovalo tam, kde před pěti lety skončilo.

Starší a dospělí skauti se zapojili do odbojové činnosti jednak v odboji domácím, řada jich pak odešla do zahraničí, kde se zařadili do našich vojenských jednotek druhého odboje, aby tak konkrétními skutky završili svůj skautský slib věrnosti republice, u mnohých i umocněný vojenskou přísahou. Bylo hodně těch, kdo se nedočkali svobody, protože zaplatili za ni cenu nejvyšší. Nebudeme tu vypočítávat jména ani skutky skautů, druhým odbojem a účastí skautů v něm se podrobně zabývá historická studie R. Plajnera, dřívějšího náčelníka JUNÁKA a další práce.

Považuji za vhodné tu uvést aspoň dva příklady, které jsou ke cti českým, resp. československým skautům. Hned po záboru země se postavil proti okupantům neohroženě se zbraní v ruce domácí skaut Jan Smudek, po němž pátral celý protektorátní bezpečnostní sbor a který se nakonec dostal do Velké Británie, aby jako letec v RAF aktivně bojoval proti okupační moci. Je určitým paradoxem dějin, že po únorovém komunistickém puči musel znovu vlast opustit. Druhý případ je daleko tragičtější. Ostravští skauti, kteří se už v roce 1943 napojili na paradesantní skupinu z Anglie CLAY-EVA a v roce 1944 na brigádu J. Žižky z Trocnova, byli na samém konci války zatčeni a 24. 4. 1945 bez soudu zastřeleni v Polském Těšíně. Na jejich paměť byla po válce vybudována mohyla na beskydské Ivančence, kde se dodnes scházejí každoročně skauti se vzpomínkou na ně.

Než ukončíme kapitolu, v níž jsme se zastavili u smutného období dějin naší vlasti, musíme se zmínit o významné osobnosti českého skautingu, jejíž čitelná stopa tu zůstává zřetelně patrná i po jejím odchodu. Je to J. Foglar - Jestřáb, dlouholetý vůdce pražské „Dvojky“, z níž vzešla řada výrazných postav i dnešního hnutí. Jestřáb byl Skautem celým svým bytím a životem. Mohli bychom nepochybně hovořit o tom, že jeho chápání základních principů hnutí bylo bližší Svojsíkovu pojetí než intimní spiritualitě Baden-Powellově. Jeho přínos je však někde jinde a je mnohem širší. Kromě vlastní výchovné činnosti v oddíle vstoupil do obecného povědomí jako autor knih pro mladá, v nichž zdůrazňoval pozitivní charakterové vlastnosti jejich hrdinů, ať už se jednalo o příběhy ze skautského či neskautského prostředí. Působil tak na mládež, aby v ní vypěstoval snahu být lepší a vyrůst v ušlechtilé jedince. A protože každá společnost sestává z množství jedinců, je nutno i postavu Jestřába, usilujícího o taková individua, zařadit do úvah o vztahu našeho hnutí k záležitostem veřejným.

O aktivním odboji českých skautů proti okupaci jsme už hovořili. Ilegální „skautování“, jak jsme se už také zmínili, bylo v té době obtížné, ale jistě mnohde bylo reálné. Pamětníkům ubývá a ne vše je podchyceno v kronikách a memoárech. J. Foglar byl však jediný, kdo dokázal hodnoty skautské etiky veřejně a s velkým ohlasem na celém území okupované země uplatňovat a propagovat i v tomto čase. Založil čtenářské kluby „Mladého hlasatele“, jednoho z mála časopisů pro mládež, který bylo možno

aspoň v prvních letech války relativně svobodně vydávat. Kluby pak přežívaly i po násilném zrušení časopisu. Chlapci i děvčata lovili „bobříky“, zahrnující dovednosti a charakterové vlastnosti tak, jak je Jestřáb nastínil už dávno dříve ve své asi nejznámější knize „Hoši od Bobří řeky“. Bobříky přežívají dnes už více než 60 roků od svého vzniku a jsou dosud atraktivní pro jednotlivce, „party“ a mnohé organizace dětí a mládeže. Tyto „zkoušky“ se staly tak populárními, že i v některých našich oddílech jsou dodnes součástí jejich programu vedle stupňů zdatnosti podle stezek. A to je důvod, proč Jaroslava Foglara není možno v tomto pojednání vynechat. Jeho neohrožená práce po dobu války, když všichni kolem něho mlčeli a nedokázali pro takovou plošnou, celonárodní výchovu mladých něco podobného podniknout, patří – po mém soudu – k největším zásluhám bratra Jestřába.

Rudá varianta totality

Ačkoliv o zločinnosti nacistického běsnění dnes – až na ojedinělé pubertální primitivy – nikdo soudný nepochybuje, poměr ke komunistické zvlí není mezi všemi našimi občany tak vyhraněný. A přece oba systémy mají hodně společného. Jeden i druhý ve své vzájemné nenávisti se rozešly a vyrazily po kruhové dráze, ten vpravo a onen vlevo, aby se posléze na odvrácené straně kruhu sešly v metodách, mocenských aspiracích i otřesných důsledcích svého působení. Oba za sebou zanechaly miliony nevinných obětí. Porovnávat je ovšem pouze podle takových hrůzných počtů by nebylo seriózní. Už jejich strůjce, největší masový vrah lidských dějin – J. V. Stalin – cynicky prohlásil: „Zemře-li jeden člověk, je to tragédie, zemře-li milion lidí, je to statistika.“ Dodnes nebyla řádně zhodnocena jejich spolupráce v meziválečném období, kdy jeden se pídil po strategických surovinách a druhý potřeboval moderní technologie. Vedlo to, ač se principiálně nenáviděly, k úzké „pragmatické kooperaci“. (Pamatujme na to, že „pragmatické“ nemusí být a priori dobré a už vůbec ne morální!) Přes tuto spolupráci a uzavřené dohody mezi oběma totalitami se u nás ještě dnes řada „pravověrných“ domnívá, že nám v krizovém období po Mnichovu byli sovětská bolševici ochotni přijít na pomoc. A jaká by ta jejich „pomoc“ byla si už dnes dokážeme po čtyřiceti letech jejich „spojenectví“ docela dobře představit. „Jenže problém zločinů nacismu a komunismu je ten, že jejich pachatelé prostě nevypadají jako zločinci.“ (L. Navara – Smrt si říká Tutter – HOST Brno 2002, s. 94).

Po pádu rudé totality – právě na základě této historické zkušenosti – přijal náš parlament zákon č. 193/1993 Sb. o protiprávnosti komunistického režimu, podle něhož je možno tento systém označit za zločinný, nelegitimní a zavrženíhodný. Zůstalo však – bohužel – jen u proklamace, skutečnost je taková, že dnes namísto dřívější jedné komunistické strany jich máme víc, komunisté mají své zástupce v obou komorách parlamentu a o tom, zda jim tak někdy v budoucnu budeme připravovat cestu do mezinárodních evropských struktur, se můžeme zatím jen dohadovat. Vyrovnání se s takovou minulostí je jistě obtížné. Ani v sousedním Německu se nepodařilo úplně vyřešit podobný

problém při denacifikaci v poválečném období. Podstatný rozdíl je ovšem v tom, že oni se o to pokusili a dosud jsou tam všechny snahy o propagaci jakéhokoliv radikalismu, zejména toho „hnědého“, postaveny mimo zákon se všemi právními důsledky, které z toho vyplývají. U nás je ovšem situace, jak se můžeme přesvědčovat takřka denně, výrazně jiná.

Obhájci minulého politického systému – a teď nejde o přestarlé fanatické křiklouny na ulicích – porovnávají zlomyslné zločiny komunismu s verdikty inkvizice a ukrutnostmi, k nimž někdy docházelo v průběhu věků pod záminkou christianizace. Nevhodnost takového srovnání je očividná, byť často účinná u lidí jednoduchého uvažování, hned z několika důvodů. Legalizovat svoje přečiny poukazem na chování jiného je infantilní a nemůže být bráno vůbec vážně. I odstup – časová propast několika staletí, která tyto události dělí –, je příliš veliká, když už nepřihlížíme k jistému intelektuálnímu vývoji lidstva během té doby, aby toto srovnání mohlo mít váhu. Také počet obětí je u rudého teroru mnohonásobně vyšší, ale řekli jsme si, že počet obětí, byť veliký, není při hodnocení rozhodující. Už smrt jediného člověka je zločinem, který je vždycky odsouzeníhodný. Podstata tohoto problému je však úplně jiná.

Už na samém začátku těchto našich úvah jsme uvedli, že křesťanství je náboženstvím lásky, že láska k bližnímu je jedním z jeho nejvyšších příkazů. Bylo to totéž křesťanství, které způsobilo zánik až do jeho příchodu přetrvávajícího otroctví a které také – „v temném středověku“ – zřizovalo „špitály“ a šířilo kulturu a vzdělanost. Jestliže tedy docházelo k takovým excesům, pak to nemělo s křesťanskou naukou a jeho podstatou nic společného. I tehdy se však už ozývaly četné hlasy na obranu pronásledovaných. Byl to např. Tomáš Akvinský (1225–1274), nejvýznamnější ze středověkých učitelů církve, který ve svých spisech rozhodně vystoupil mj. na obranu pronásledovaných Židů a proti nuceným křtům jejich dětí v rozporu s vůlí rodičů. Při všech kritizovaných případech se tedy zcela evidentně jednalo o pochybení lidí, kteří k tomu dali souhlas, lidí, kteří z toho často osobně profitovali. A je lhostejné, jaké postavení ve světské či duchovní sféře tehdy zastávali. Bylo to jejich selhání, byla to jejich vina a hřích, nezdůvodnitelné a nepochybnitelné, za něž byli oni sami zodpovědní. Byl bych rád, aby mi bylo dobře rozuměno, nejde tu o očišťování za každou cenu. Vina jednotlivce i kolektivní odpovědnost jsou příliš složité a není možné je vyřešit v takovéto úvaze na několika řádcích a bez znalosti souvislostí. To bychom měli mít vždy na paměti a nepodléhat zjednodušujícím závěrům.

V případě komunismu je však situace naprosto jiná. Marxistická teorie (záměrně neuvádím „filosofie“), která je jeho ideovým základem, hlásá třídní nenávisť, likvidaci třídních nepřátel a ideových odpůrců. K jejímu uplatnění má dojít po revoluci, během níž budou tito protivníci nemilosrdně odstraněni. Praxe v sovětském Rusku ukázala, že to bylo myšleno vážně a že tomuto systému padly za oběť miliony lidí, jejichž přesný počet už asi nikdo nikdy nedokáže stanovit. Komunismus opět zotročil občany zemí, v nichž uzurpoval moc, potlačoval nekonformní kulturu a připustil

jen takové informace a poznání, které byly v souladu s jeho mocenskými choutkami. Nemůžeme tedy dnes přistoupit na argumentaci, že při uplatňování tohoto systému v postižených zemích, včetně té naší, došlo k „některým chybám a omylům“, jak se dnes pohrobci bývalého režimu snaží vysvětlit. Vraždy, násilí a teror nemohou být nikdy takto označeny. Ti komunisté, kteří se tak chovali, nebyli tedy podle jejich vlastního učení chybuující, ale naopak ti, kdo uplatňovali svoji nauku doslova a do písmene a zasluhovali by z pohledu „komunistické morálky“ nejvyšší ocenění. Kdy však toto pochopí jejich dosavadní příznivci, kteří se dosud nedokázali distancovat ani od původního názvu a zřejmě ani od svého programu, kdy to pochopí i všichni ostatní občané, pro něž je teď důležitější momentální osobní ekonomický prospěch, o tom můžeme jen spekulovat. Toto poznání je však pro naši budoucnost bytostně důležité.

Vzpomínám si, že za totality – v 70. a 80. letech minulého století – koloval mezi zájemci samizdatový překlad a strojepis práce ruského autora G. Marčenko, v níž vyslovil domněnku, že osnovatel a významný teoretik komunismu Karel Marx byl členem satanské sekty. Dovozovalo se to na skutečnosti, že ještě jako student gymnasia psal křesťanskou poezii a eseje „k větší cti a slávě Boží“, kdežto období bez Boha se u něho projevilo prudkým zlomem až později. Při tom údajně nebyl ateistou v tom dnešním smyslu slova, existenci Boha ve svých útočných spisech nepopíral, ale bojoval a šťval proti Němu. Podobné názory přisuzoval Marčenko i jiným teoretikům komunismu. Pokud by měl pravdu, pak by ovšem vznik i poslání tohoto hnutí byly postaveny do jiného světla.

Skauti a komunismus

Mohlo by se zdát, že se v našich úvahách příliš zaobíráme totalitami a jejich podstatou. Nedomnívám se, že je to zbytečné. Obě příliš výrazně poznamenaly nás všechny a s problémy, které přinesly, se dosud stále potýkáme. Nejmarkantnější je postižení z éry komunismu, protože ten příliš hluboko a příliš dlouhou dobu ovlivňoval způsob myšlení společnosti, její duchovní úroveň i žebříček hodnot a to jsou – jak jsme už několikrát zdůrazňovali – okruhy problémů, s nimiž se skautské hnutí primárně zabývá.

Nepředpokládám, že by bylo nutné vysvětlovat, proč se skauting nemůže nikdy smířit se zásadami, které hlásá marxismus. V našich úvahách jsme postupně hovořili o principech našeho hnutí a také – byť stručně – o předpokladech, na nichž staví komunismus. Porovnání a příslušné závěry nejsou nijak složité. Toto téma je ovšem velmi citlivé a navíc ještě stále dost živé. Protože tento totalitní systém tak hluboce zasáhl do všeho dění v naší zemi, nemohlo se mu ani skautské hnutí vyhnout. Bylo jím zasaženo velmi tvrdě, protože i komunisté věděli, že ze skautských kruhů se jim nedostane příliš mnoho podpory. Anebo snad přece? Jak to bylo v minulosti?

Jen stěží se dnes chce věřit tomu, že na Jinošovské lesní škole se po druhé světové válce přednášel frekventantům dialektický materialismus, základní učení komunistů. Pamětníci připouštějí, že to tehdy nikoho nepřekvapilo, někdo to snad chápal okrajově, někdo byl i zvědav, co že je to za novou teorii a se zájmem přednášky vyslechl. My už jsme dnes poučení dalšími událostmi a víme, že i v našem hnutí se v poválečném období našlo hodně skautů s „červenou knížkou“. Nebylo tomu jinak ani v instruktorském sboru zmíněné Jinošovské lesní školy, kde jich byl opravdu značný podíl. Řada z nich byla členy moravského zemského náčelnictva a právě z jejich kruhů povstal nechvalně známý JUNÁCKÝ MANIFEST v únoru roku 1948. Bylo by to dlouhé a složité vysvětlování těm, kdo nezažili toto období, v této chvíli bych tu uvedl jenom fakt, že ve společnosti bylo mnoho vzdělaných intelektuálů, kteří se stali aktivními členy oné strany. Snad to někde byla vypočítavost spojená s předvídavostí, u někoho hrála roli „vděčnost za osvobození“ a v řadě případů lehkomyšlná důvěra ke slibům o sociální spravedlnosti. Taková vize byla vždy lákavá a dalo se na ni získat obvykle dost příznivců, nemohu si však vybavit případ, kdy v historii byly takové sliby splněny. Počínaje francouzskou revolucí (ta navíc slibovala rozsáhlé svobody, aby je později utopila v teroru), přes sliby dané Hitlerem výsledkem první světové války zklamanému národu a tak ani sliby rudých řečníků neměly jiný osud. Snad bychom mohli věřit, že některé naše bratry tam zavedlo jejich upřímné přesvědčení o správnosti takových názorů. Mohli bychom tomu snad věřit, ale zkušenosti z dalšího vývoje a jejich mnohé skutky touto vírou silně otrásají.

Podobně jako nacisté v roce 1940 i komunisté po puči v únoru 1948 zrušili skautskou organizaci. Nejprve to byly homogenní oddíly s náboženskou orientací, zanedlouho i ty ostatní. Protože si byli vědomi toho, že hnutí zapustilo ve společnosti hluboko svoje kořeny, pomlouvali a hanobili všechny jeho pozitivní hodnoty. Do obecného povědomí se dostala jistě dobře známá publikace „Skauting ve službách podněcovatelů války“ od nechvalně proslulého A. Poledňáka. Ti, kdo se nedali zlomit, ti, kdo byli příliš dobře známí z dřívějšího působení, ti, kdo se pokoušeli pokračovat v činnosti ilegálně, byli pronásledováni, zatýkáni, mučeni. Svědectví o tom přináší např. publikace F. Bobka a O. Rottenborna „Skauti za ostnatými dráty“ nebo K. Lešanovského „Se štítem a na štítě“. Ani po krátkém pokusu o „zlidštění“ nelidského systému v roce 1968, kdy se na krátké dva roky podařilo činnost hnutí obnovit (přes všechna omezení, která vyplývala z rudé reality), nebyl náš další osud jiný a opět jsme byli protiprávně administrativním způsobem potlačeni. – Chtěl bych tu však uvést jednu drobnou epizodu, která vykreslí atmosféru té doby. Člen tehdejšího náčelnictva JUNÁKA bratr B. Škaroupka - Šrám byl, stejně jako mnoho dalších občanů, autora těchto řádků nevyjímaje, po celou dobu pečlivě sledován policií. V krátkém období tzv. „Pražského jara“ v roce 1968 se s ním setkala jeho „očko“ (tak se říkalo agentům pověřeným dozorem nad „podezřelými“ osobami) a řeklo mu – „pane Škaroupko, tak teď už se mi přece můžete přiznat, že jste po celou dobu pracovali v ilegalitě, jinak byste přece nebyli schopni tak rychle obnovit činnost!“ – Pro tohoto komunistu bylo prostě nepředstavitelné, že skauti mohou být tak pohotoví a tak jednotní ve svém pojetí hnutí, že dokázali vzkřísit celou organizaci doslova přes noc.

Až potud bychom mohli chápat uvedená fakta jako „vyprávění o našem mládí“. Bylo by dobré, kdyby střet skautingu s rudou totalitou s jejím pádem skončil. S politováním však musím konstatovat, že tak milosrdná k nám historie nebyla. Tak jako celá naše společnost, stejně i skauti, kteří jsou také její součástí, jsou minulostí poznamenáni. Toto postižení však nezaniklo s pádem režimu, ani v krátké době po něm, jak jsme tehdy – možná naivně – doufali, ale je to proces mnohem delší, než jsme si tenkrát dokázali vůbec představit.

Problém vyvstal v plné šíři již po osvobození v roce 1945. Před válkou totiž existovaly organizace „rudých skautů“, které neměly se skutečným skautingem podle BP mnoho společného už pojetím svých principů a také skautského zákona. Do sloučené organizace JUNAK na počátku roku 1939 nevstoupily. O poválečné situaci jsme se tu už zmínili. Levicově orientovaní činovníci JUNÁKA nepochybně silně posílili skupinu těch, kdo způsobili už dříve jeho odklon od skautské spirituality v pojetí Baden-Powellově. Byli to lidé, kteří vyžadovali pro své názory rozsáhlou toleranci, ačkoliv sami nebyli ochotni aspoň náznak podobné snášenlivosti vůči jinak smýšlejícím projevit. Protože byli početní, počali se časem považovat za nositele „čistého skautingu“ (což je jistě pojem značně nejasný), aniž by si uvědomili nebo přiznali svůj rozchod s BP. Nebude jistě předbíráním událostí, když už teď si řekneme, že s takovými názory se dosud setkáváme, stejně jako s neochotou respektovat jiný názor na duchovní pojetí hnutí. Důsledkem a vyvrcholením projevu tehdejší politicky levicově orientované skupiny uvnitř hnutí byl tedy už zmíněný „JUNÁCKÝ MANIFEST“.

Že je důležité s převýchovou a ovlivňováním společnosti začít už v dětském věku nevěděli jenom nacisté, ale také komunisté. Po zákazu skautského hnutí po únorovém puči preferovali podle sovětského vzoru založenou Pionýrskou organizaci, která vlastně se zachovala dodnes. Důmyslným systémem šikanování těch, kdo neměli v úmyslu do ní své děti přihlásit, dosáhli toho, že jen v nečetných případech se takovému členství podařilo vyhnout. Aby se zajistilo co nejširší působení na děti, byly pionýrské skupiny zakládány i u škol, kde fungovaly podobně jako nepolitická školní zařízení, tzv. „školní družiny“, v nichž mládež trávila po vyučování svůj čas do příchodu svých rodičů ze zaměstnání. PIONÝR ovšem své politické zaměření nikdy nezastíral. Komunistickou propagandu prováděl líčením idealistických perspektiv socialistické budoucnosti, zamlžováním a zamlčováním skutečností. Děti tak byly už od útlého věku vystaveny méně nebo více zjevné implantaci komunistického světónázoru, který formoval jejich vnímání i vytváření hodnotového žebříčku. Na tuto dětskou organizaci navazoval pro ty odrostlejší „Socialistický svaz mládeže – SSM“, jehož politický charakter byl zcela zjevný a nezpochybnitelný. Takovou výchovou prošla – bohužel – v minulosti i řada našich současných činovníků.

Se smutkem v duši musím přiznat, že i uvnitř skautského hnutí byl nemalý počet těch, kdo skautskou myšlenku v průběhu roků totality zradili, nemálo těch, kteří jí byli zlomeni. Jistě i oni byli v mládí osloveni ideály našeho hnutí, i oni prožívali radostné chvíle v našich oddílech, i oni složili dobrovolně svůj celoživotní skautský

slib. Příčiny, pohnutky a důvody této zrady jsou nepochybně nejrůznější. Možná, že někteří prošli oddíly, které už tehdy byly chápány „volnočasově“, že v nich skautská idea, skautská spiritualita nebyla jejich vůdci dostatečně uplatňována. U jiných svou roli odvedla beznaděj, bezvýchodná situace, kdy se všechno zdálo být „na věčné časy a nikdy jinak“. Mnozí byli vydírání, měli obavu o svoje rodiny, protože režim ve své nemravnosti se neštítel postihovat i děti za údajné „prohřešky“ jejich rodičů. To jsou důvody, které by snad bylo možné pochopit, i když ne s nimi souhlasit. Mnoho našich spoluobčanů se totiž nepoddalo a to i za cenu obětí, šikanování jich samých i jejich rodin, ztráty svobody i nejvyšších trestů. Bylo však jistě i dost těch, kteří různými ústupky řešili svoji kariéru, těch, které vedla touha po moci, touha zaujímat bytí nepříliš vysoká, ale přesto vedoucí místa, lépe placená zaměstnání. A byli i takoví, kteří svoji zradu završili dobrovolnou spoluprací s režimem, jeho represivními útvary, jeho politickou policií ať už jako agenti, tajní spolupracovníci nebo udavači. Někteří ve snaze zalíbit se totalitní moci tupili hnutí, v němž ještě nedávno zaujímal významná postavení, na objednávku režimu prováděli „sebekritiku“ i „zhodnocení“ působení skautingu tak, jak si to totalitní systém přál. Takové skutky není možné pochopit a bez upřímné lítosti jejich nositelů ani omluvit. Oni sami jsou však dosud stále mezi námi a zdá se, že dodnes nedokázali pochopit nemorálnost svých činů.

Naštěstí nezahladili všichni skauti, kterým bylo souzeno prožít tuto dobu. Byli donuceni žít v ústraní, mnozí také mlčeli jako většina národa, ale nepodlehli svodům totality a žili svůj život ve věrnosti skautským zásadám a také vedli své děti k životu podle těchto pravidel. Našla se přese všechno dokonce řada takových, kteří se pokusili pracovat s mladými lidmi v duchu skautského zákona v různých, systémem tolerovaných organizacích, ačkoliv to nebylo jednoduché a také nebylo možné se k tomuto Zákonu hlásit otevřeně. To bylo bezesporu největším problémem „ilegálního skautování“ a také je to důvodem k logické otázce, nakolik tato činnost byla vždy a ve všech případech skutečným skautingem. V letech totality byli mezi skauty i takoví, kteří se režimu postavili hrdinně na odpor. Byli to stateční lidé a režim s nimi tvrdě a nemilosrdně zúčkoval. Jejich oběti však upadají postupně v zapomenutí. Pokud se pokoušejí – aspoň ti co přežili – uplatnit žádost o svoji rehabilitaci, dostávají se do velmi svízelné situace, protože exponenti minulého režimu, kteří mezitím zaujali pozice v současných státních institucích, prosadili zásadu „kontinuity právního systému“, takže je nutno prokazovat, že při jejich odsouzení bylo komunistickým soudem porušeno komunistické právo. Podobnou logikou a také s podobným přístupem by nebylo možno odsoudit ani válečné zločince druhé světové války. Podobně i pokusy o nastolení práva a spravedlnosti při řešení současných, převážně etnických násilných činů a konfliktů, kterých je dnes ve světě dost, by byly předem odsouzeny k neúspěchu.

Díky těm, kdo nebyli režimem zlomeni, díky těm, kdo si v srdcích uchovali skauting v jeho nedeformované podobě, díky všem obětavým bratrům a sestrám dřívějších generací se podařilo pronést skautskou myšlenku až k novému návratu svobody a demokracie.

Ohrožuje nás extremismus?

Hrůzné události 11. září roku 2001 ve Spojených státech s úděsným počtem obětí, čítajících tisíce nevinných lidí, otřáslý ve světě pocitem jistoty a bezpečí před útokem zfanatizovaných nebo frustrovaných individuů. To, co se všem dosud zdálo být soustředěno do několika vzdálených a předvídatelných oblastí, to, co většina obyvatel zemí, které se dosud považovaly za „bezpečné“, vyslechla vždy lhostejně, to se mohlo po této strašné zkušenosti objevit kdekoliv na naší planetě, v kterékoliv zemi. Svět se zmenšil nejen pro sblížování lidí dobré vůle, ale také pro ZLO. Není naším úkolem zvažovat zde možná rizika, která naši republiku případně ohrožují zvnějšku. Extremismus nemusí totiž mít vždycky tuto militantní podobu surového terorismu. Mám za to, že i uvnitř naší společnosti je dost úkazů, které zasluhují naši pozornost a s nimiž je nutno nejen počítat, ale především se jim účinně bránit.

Ztráta duchovních hodnot vedla k hrubému narušení hierarchie priorit v obecném povědomí, ke zlhostejnění a zesurování společnosti. Pokud je pak tato nedobrá skutečnost navíc přiživována brakovou a pokleslou kulturou, kterou přinášejí nejen media z levné a nenáročné zahraniční produkce, ale i tzv. „baviči“ (kdeže jsou ty doby, kdy to byli umělci, kdo považoval za čest a svou výsadu kulturně a duchovně povznášet veřejnost), pak se jedná o vývoj zcela zákonitý. Veřejné předvádění násilí, kdy např. tvůrci tzv. „akčních“ filmů se předhánějí v tom, kdo vymyslí působivější a efektnější – tj. surovější – situaci, která je nezodpovědnými správci televizních stanic i ostatními producenty veřejně rozšiřována tak, že je přístupná i dětem, tato veřejná produkce násilí vede posléze k násilnostem i u těch nejmladších. Šikana, která kvetla v armádě, kde si v dobách reálného socialismu léčili „mazáci“ své komplexy na „bažantech“, dosud nezmizela, naopak, dostala se postupně i do škol a to i do těch nejnižších ročníků. Že se proti ní dost těžko bojuje nám dosvědčí kterýkoliv učitel, zejména když se v řadě takových případů ujmou obhajoby svých šikanujících dětí i nerozumní rodiče. A to jsou jenom případy, kdy takové jednání vůbec vyjde na povrch, kdy se jeho oběti odváží věc oznámit.

Z takového podhoubí později celkem zákonitě vyrůstají různé násilnické živly, pravicoví i levicoví extremisté. Protestují dílem proti negativním jevům, které každý systém může sebou nést, dílem proti čemukoliv, co se jim v dané chvíli nelíbí, nebo co podle svých měřítek za nedostatek považují. Často můžeme zjišťovat, že mezi protestujícími jsou i takoví, kteří revoltují z principu, kverulanti, kteří budou vždy proti všemu. Ze zpráv v médiích se můžeme dovědět, že to jsou profesionální demonstranti mezinárodního formátu, kteří cestují po světě a vyhledávají místa, kde se konají setkání nejrozličnějších světových institucí, proti nimž pak organizují revoltu. Skauting už svým pojetím výchovy, svými principy a prioritami může dokázat dát mladým lidem cíl i informace, které jim ukáží jejich místo v životě a tím se aktivně zapojit do potírání extremismu už prevencí ve výchovném procesu.

Ne všechno ovšem vychází z násilných a kriminálních skutků. I záležitostí rozumných, majících zcela reálný podklad, se mohou zmocnit lidé nevhodní. Nikdo přece nepochybuje např. o nutnosti ochrany přírody a jejích zdrojů. Někdy i toto nesporně důležité úsilí může být zneužito k podobným účelům, o nichž jsme hovořili už v předchozím odstavci. Technický rozvoj dnes nikdo nezastaví. Jde tedy o to, aby se pohyboval v žádoucím směru tak, aby lidstvu sloužil, aby pamatoval i na přežití příštích generací. To vše jsou příliš vážné a závažné problémy, které je nutno řešit s patřičným nadhledem i rozvahou, protože jsou opravdu podmiňující pro budoucnost lidstva. Nemohou se tedy stát záminkou pro neodpovědné protesty lidí, jimž v mnoha případech ani o řešení tak důležitých otázek nejde a protestují prostě jen ze zásady. V takových případech je nutno znát všechny souvislosti a perspektivní řešení. Jinak se jen přihrává těm jedincům, kteří v honbě za osobním prospěchem ignorují všechny zábrany a označují za ekoteroristy i ty, kdo o záchranu životního prostředí fundovaně a obětavě usilují. Uvedme si tu alespoň jeden malý příklad za všechny. – Ochrana zdrojů, především neobnovitelných, recyklace hmot a další požadavky jsou určitě samozřejmým předpokladem. Jestliže se ochranáři staví proti některým zdrojům energie (lhostejno, zda jde o fosilní paliva nebo jaderné zdroje), pak musí být dána současně jasná alternativa, která je neškodná. Nedovedu si např. představit náhradu jaderné elektrárny větrnými agregáty. Jaká plocha krajiny, „zamořené“ stožáry s obrovskými propelery s rameny až 18 metrů dlouhými, by jedno takové dílo nahradila? Jednou z cest by tu mohlo být i snižování spotřeby energie minimalizací energetické náročnosti výrobků, důsledným využíváním recyklovaných surovin, rozšiřováním a zpřístupňováním centrálních energeticky náročných služeb (např. hromadné dopravy, plynofikací a vytápěním obytných aglomerací apod.). Podobných příkladů by mohla být vyjmenována celá řada. Také tyto otázky musí být řešeny logickým přístupem, nikdy násilnými akcemi. Těmi by se úsilí ekologických aktivistů mohlo jediné diskreditovat. Ani takový extremismus nemá v demokratické společnosti své místo. Naproti tomu skautské vnímání ochrany přírody by mělo z logických pozic vycházet. Svým pojetím výchovy k takovému přístupu můžeme dát společnosti do budoucna vzdělané a poučené odborníky, kteří tyto závažné otázky dokáží jednou kompetentně řešit.

Čtyřicetiletá éra záměrné a cílevědomé atheizace se svým odmítáním všeho duchovního nazírání vyvolala po změně poměrů také hlad po věcech nemateriálního charakteru. Dnes se styky s oblastmi, které jsme dříve znali pouze z filmů, televize a cestopisů, staly rázem jednoduššími. Se zájmem o tyto končiny se dostavila také zvědavost na jejich životní styl, životní filosofii a jejich duchovní hodnoty. O tom, proč toto uvolnění nepřineslo současně návrat k tradičním duchovním principům naší oblasti, bychom mohli asi dlouho diskutovat. Jednou z příčin je patrně i skutečnost, že lidé, kteří se k těmto hodnotám hlásí, je svým způsobem života nedostatečně vyznávají. Ale to by byla jistě otázka, která by nás v této chvíli odvedla od našeho hlavního tématu. Velký zájem vzbuzují u nás, ale i v sousedních zemích, orientální náboženství. V důsledku migrace obyvatel, kterou vyvolávají lokální konflikty, ale také hledání přijatelných existenčních podmínek, přišly do střední Evropy tisíce vyznavačů islámu. Při tom víme, že právě v jejich

domovinně dochází k etnickým i jiným střetům. Před časem bylo možno sledovat i v naší televizi relaci o jejich názorech, kdy přítomní muslimové (naši a s nimi i „přistěhovalci“) sami dokládali, že islám je náboženstvím míru a pokoje. Nemohu si dovolit pronášet o pravdivosti jejich tvrzení soud, pravdou je, že islámští duchovní vyzývají velmi často doslova ke svaté válce proti nevěřícím. Nevím tedy, zda jde o pochybení těchto představitelů, nebo o náplň této nauky. Nedá se ovšem tvrdit, že v případě násilností v jejich vlasti jde jen o účastníky s nízkou duševní úrovní a vzdělaností. Pachatelé děsivého útoku ve Spojených státech, jehož zmíněním jsme tuto kapitolu otevřeli, byli přece lidé s vysokoškolským vzděláním, které získali na evropských univerzitách. Přesto všechno přitahuje toto vyznání příznivce i mezi původními obyvateli našich zemí. Kolem takových komunit se ovšem mohou soustřeďovat i extrémní živly, přicházející ze zahraničí, s nimiž pak rizika narůstají. Ochranu před nimi pak musí zajišťovat bezpečnostní orgány v jednotlivých zemích, které si k tomu účelu zřizují státy.

Uvedli jsme, že orientální náboženství získávají u nás svoje přívržence. I u nás se už objevili buddhisté. Možná je to právě jejich odevzdanost osudu, kterou na nich může evropský pozorovatel pocítit už při prvním kontaktu. Ve světě, zmítaném neklidem a regionálními střety, se takový stoický pohled může jevit velmi přitažlivým. Ani v tomto případě nechci být soudcem, i v tomto případě platí pro nás příkaz čtvrtého bodu našeho Zákona o „přátelství k lidem dobré vůle“. Je to příkaz tolerance k našim bližním, k respektování jejich odlišného názoru, na nějž mají nepochybně právo. Právě proto mě překvapila zpráva, která se nedávno objevila v tisku, že toto náboženství, pro nezasvěcené symbolizující mír a humanismus, také vyznává u nás téměř neznámý rituál kalachakra tantra, propagující válku proti monotheistickým náboženstvím, zejména proti islámu. Výzva k takové svaté válce by byla nepochybně podnětem k boji mezi kulturami. Již v minulosti údajně hrála kalachakra tantra v dějinách Asie krvavou roli. V roce 2002 se uskutečnilo v Rakousku setkání buddhistů, na němž se o tomto rituálu jednalo. Po kongresu však se k němu odmítl přítomný světový vrcholný představitel tohoto vyznání vyjádřit, což vyvolalo zcela pochopitelně ve veřejnosti řadu nejasností a dohadů.

Možná, že uvedené příklady tak zcela nezapadají do našeho tématu. Chtěl jsem jimi jenom naznačit, že mnohé myšlenky mohou být při prvním setkání s nimi přitažlivé, že se zdají být řešením pro mnohé naše problémy, které se nám právě teď jeví jako akutní a s nimiž si nevíme pro tuto chvíli rady. Přijatelné mohou být však teprve tehdy, až je poznáme ve všech jejich souvislostech a pochopíme jejich pravou podstatu. Pro naši skautskou výchovu pak z toho vyplývá poznání, že by měla budovat především na mravních závazcích skautského zákona, ale také na jeho morálních principech, zejména na sebevzdělání, které ve smyslu právě třetího principu musí skautský vůdce ve svých postupech svým svěřencům vštěpovat. Hnutí tak zůstává povinnost vést svěřené mládí v duchu jeho zásad, vycházejících z duchovních a kulturních tradic našich zemí. Pak připravíme své mladší bratry a sestry do života tak, že oni sami nebudou extremismem ohroženi.

Skauting a současná společnost

Dlouhé, předlouhé se zdálo být panství rudého teroru. Beznaděj i strach byly umocňovány těmi desetitisíci životů, zničených pronásledováním a vězněním, statisíci roků, strávených v komunistických koncentračních táborech za nejružnější činy, které nebyly spáchány, tisíce umučených a ubitých ve vězeních, stovkami justičních vražd. Duše národa byla poté zlomena neúspěšným – dnes už můžeme říci, že naivním – pokusem o setřesení rudého jha na jaře roku 1968, pokusem, který byl brutálně zašlapán těžkou botou okupačního vojáka. Lámaly se charaktery mnohých, jiní hledali drobné osobní výhody za cenu ústupků a ochotné poslušnosti. Plné mrazáky, chaty, zahraniční cesty pro „prověřené“ byly tehdejšími ideálem. A přece nebylo všechno „na věčné časy a nikdy jinak“, jak bylo předpovíráno zpupnými uzurpátory. Když nastal ten čas, jakoby se naplnilo ono dávné proroctví, podle něhož mělo přinést svatořečení Anežky Přemyslovny jejímu národu pomoc v nouzi nejvyšší.

Jen několik málo dnů po prohlášení Anežky České za svatou, se režim začal hroutit. Obrovská shromáždění občanů na náměstích ukázala, jak velký podíl našich lidí si přeje změnu systému. S více než čtrnáctiletým odstupem si však musíme přiznat, že při nadšeném zvonění klíči nám bylo všem jasno, jak nechceme už dále žít, při tom jsme si však – bohužel – opomněli říct, jakou očekáváme kdo budoucnost. Důsledky tohoto opomenutí se zakrátko dostavily. Brzy došlo ke štěpení společnosti, k uplatňování osobních a partikulárních zájmů, dostavilo se i rozčarování z toho, že změna k lepšímu neprobíhá dost rychle. Jen málokdo si uvědomil, že už skutečnost, kdy nejsme nikdo na ulici ani v soukromí „špiclování“, že můžeme říct bez obav cokoli v kritického, je přínosem, o kterém jsme mohli léta jenom snít. A také – a to je velmi důležité – , že rychlost očekávaných proměn záleží především na nás samých. Největší překážkou takového vývoje byla ovšem ztráta morálních hodnot, kterou přineslo celé půl století života v obou totalitách. (Byla to skutečně tak dlouhá doba, protože poměrně krátké období mezi skončením druhé světové války a komunistickým pučem už nebylo demokracií v tom pravém smyslu slova. Poměrně pozdě jsme pochopili, jak hluboce byla tato doba tehdy poznamenána přípravou komunistů k uchopení moci).

Atmosféra, která ovládla veřejné mínění, vztahy uvnitř společnosti byly dány jejím historickým vývojem. Střídavá vzednutí emocí i jejich propad byly průvodním jevem snad všech historických proměn. Jakže to řekl bratr A. B. Svojsík už na podzim roku 1919? – ... „Po úžasném napjetí všech národních sil nastal však odliv. Národ, svléknuv roucho sváteční, objevil se v hávu všedním ...“ – Pro současnou dobu je charakteristický však další úkaz. Nebylo mnoho těch, kdo ochotně přijali za svůj celoživotní program dialektický materialismus, tuto základní teorii marxismu. Systematické potlačování duchovních hodnot však vyvolalo ve společnosti všeobecné rozšíření vztahů, které bychom snad mohli nejlépe označit jako pragmatický materialismus. Jemu a osobnímu prospěchu jsou pak podřízeny všechny síly řady

našich občanů. Je to praktická aplikace sobectví, osobního prospěchu, který dovoluje vše, nebo snad téměř vše. S takovým způsobem myšlení se setkává dnešní skautské hnutí a bude muset se s ním vyrovnat jak ve vnitřní sféře, tedy u svých příznivců, tak i směrem ven, do společnosti. Naštěstí má pro to všechny předpoklady i dostatek nástrojů, o nichž jsme hovořili už v prvních kapitolách.

Pro mnohé obecně rozšířené názory lze poměrně snadno najít vysvětlení. Představitelé minulého režimu v řadě případů se chopili příležitosti, „převlékli kabáty“ a zajistili si místa ve státních orgánech (které mnohdy ani neopustili), úřadech, policii, u soudů a slouží dál podle svých představ. Obsadili a získali výhodné pozice také v soukromé sféře. K politické moci, kterou měli dříve, získali i ekonomickou. A my se můžeme jen s údivem dívat, jak tvrdí kapitalisté se z nich „přes noc“ stali. Obtížné domáhání se spravedlnosti u zdoluhavých soudních sporů, osobní bezpečnosti a vysoká kriminalita se podílejí na často kritizované „blbě náladě“. Ale zavinili si ji sami občané? Ukazuje se, že heslo „nejsme jako oni“, tolikrát citované ve dnech proměny, se mělo týkat divokých represí, nikoliv rezignace na vyrovnání se s minulostí. Ti, kdo se tolik provinili proti svým spoluobčanům za totality, se pak ani nepokusili předstírat lítost a pokání, jenom se ujistili o své beztrestnosti.

Nechtěl bych být nařčen z pesimismu. Už na samém počátku této kapitoly jsem se přece zmínil o tom podstatném, důležitém a pozitivním, co se změnilo a v čem se nám naše perspektivy tak zásadně zlepšily. Pravdou ovšem je, že negativní jevy jsou vnímány více, než ty příznivé, které obvykle považujeme za samozřejmé. V takové atmosféře však naši vůdcové pracují. Neměli by ovšem podobným náladám podléhat a také by jimi neměla být nepříznivě ovlivněna jejich výchovná činnost. Jejich postavení není tedy nijak lehké.

Bylo řečeno – „nevstoupíš dvakrát do téže řeky“. Jestliže bylo možné po válce obnovovat skauting v intencích i podobě, v níž před nacistickým zákazem – tedy pět roků před osvobozením – skončil, byly naše začátky po pádu rudého režimu ve zcela jiné poloze. Za dobu čtyřiceti let došlo k mnoha zásadním změnám ve společnosti i v možnostech, které dnes občanským iniciativám poskytuje, ale také v požadavcích, které vůči nim uplatňuje. Návrat ke skautingu Svojsíkovu, nebo – chcete-li – poválečnému, je dnes velmi ztížen. Především o zjištění, že „hnutí“ se v našem státě musí vyrovnat i s dalšími fenomény, které byly pro nás dříve neznámé. Týká se to např. „shromažďovacího zákona“, ale také řady dalších předpisů a vyhlášek. Už dávno nevystačí vůdce s vedením účetnictví v nalinkovaném sešitu jako dříve, ale musí se podřídit obecně platným hospodářským předpisům. Není to jenom z důvodů přidělování dotací, jak se někdy zjednodušeně soudí. Současné hygienické předpisy jsou přísnější než dříve, takže naše tábory oproti těm, na které jsme byli tehdy zvyklí, je nutné zajišťovat jinak. My ovšem nevychováme mladé lidi k žádnému primitivismu, ale ke skromnosti. Vůdce tedy musí (jen nerad používám tento imperativ) skloubit jak všeobecně platné předpisy, tak i naše výchovné metody. Není to jednoduché a aby to bylo ještě obtížnější, zůstávají při

tom stále v platnosti naše morální principy. Jde tedy o to, aby se vůdcům jejich poslání neztěžovalo případnými dalšími interními požadavky nad obecně daný rámec. I když bude vše v pořádku po technické, organizační, administrativní i ekonomické stránce, nemusí to znamenat, že také plníme svoje základní poslání. To mějme vždy na mysli.

Skautské hnutí se jistě může podílet na zlepšení společenského klimatu výchovou mravní, kterou budou procházet jeho příznivci už od nejmladšího věku. Takovou výchovou budeme přispívat k tomu, aby v tomto státě přibývalo pozitivních osobností, které jsou pro ni tolik potřebné. Nápravou u sebe samého musí vždy začít ten, kdo volá po nápravě věcí obecných. Respektování základních morálních zásad bude pro námi vychovanou mládež samozřejmé, takže se dá předpokládat, že budou vyrůstat v dobré občany této země. Můžeme také očekávat, že svými postoji získají v dospělosti rovněž důvěru svých spoluobčanů, kteří jim pak mohou dát ve volbách příležitost, aby přispěli svou vlastní veřejnou prací ke zdárnému rozvoji naší vlasti. I v těchto současných složitých a morálce nepříliš nakloněných poměrech zůstávají pro nás jako nejvyšší kritérium našeho jednání základní principy hnutí, definované jeho Zakladatelem. Jim se podřizuje všechno naše chování a snažení. R. Plajner to napsal před více než padesáti lety jasně a srozumitelně: „...Nade vším technickým stojí ovšem vysoko junácký zákon, mravní závazek, zapečetěný dobrovolným junáckým slibem...“.

Dvojakost morálky

Už naši nejmladší skauti – světlušky a vlčata – vědí, že každá hra, má-li za něco stát, potřebuje svá jasná pravidla. Pevnými pravidly se řídí i soužití všech lidí, dětí i dospělých. Pravidly, kterými se usměrňuje chod státu, jsou zákony. Z nich pak se odvíjejí nejrůznější předpisy, vyhlášky a nařízení. Tyto právní normy by měly být nepochybně v souladu s mravními zásadami. O to by měly usilovat všechny státy, které se považují za kulturní, civilizované a právní. Samy zákony ovšem morálku nahradit nemohou a nemohou proto být ani považovány za mravní normy. Už proto ne, že zákony se mění, ruší, novelizují a vydávají nové, zatím co morálka je pro tu kterou kulturu a civilizaci pevná a neměnná.

Byl bych rád, aby to, co následuje, bylo dobře pochopeno. Netvrdím totiž, že naše zákony jsou amorální. Jenom hranice mezi mravním a nemravným, mezi ze zákona správným a nezákonným, nejsou totožné. Dojde-li při podnikání – banky, výrobního podniku, družstva – ke zhroucení záměru, který poškodil některé účastníky, pak – i když soud nazná, že zákon nebyl porušen –, nemusí být počínání představitelů těchto subjektů mravné. Jestliže z takového „krachu“ vyšel někdo obohacen a jiný ožebračen, pak tu asi nebylo něco v pořádku, ať už se k tomu staví státní orgány jakkoliv. Posuzovat správnost počínání jen ve světle zákonů, aniž by se přihlíželo k mravním zásadám, je současnou velkou bolestí společnosti. Po tolika letech státem

prosazované atheizace se ovšem není čemu divit. I svobodné tržní hospodářství v našem pojetí staví spíše na dravosti a na sobectví, ekonomický prospěch jednotlivce je pro ně nejvyšší metou a cílem. Ve své novoroční úvaze (2004) to řekl O. Miroslav kardinál Vlk jasně a zřetelně. Tato země potřebuje především zcela jistě „transformaci srdcí“. O soulad morálky a legislativy patrně bude moci usilovat úspěšně až další generace představitelů, kteří takové přístupy budou mít v sobě zakódovány už soustavnou výchovou. I zde se tedy skautskému hnutí otevírá velké pole působnosti.

Z toho, co tu bylo uvedeno, je jistě patrné, že postavení dospělých skautů, působících jako samostatně podnikající subjekty, nebo v podřízeném postavení jako zaměstnanci, ale také v soukromí a v rodině, není jednoduché. I pro ně však platí stále jako nejvyšší norma chování skautský zákon, tak, jak to uvedl už dávno dříve, než vůbec kdo mohl tušit takový propad mravní úrovně v zemi, bratr R. Plajner. Není možné mít totiž dvoje kritéria chování, jedno pro veřejné záležitosti, druhé pro soukromou oblast při výchovné práci ve svém skautském oddíle. O takovém schizofrenním jednání hovoří slova (L 16, 13) téměř dvě tisíciletí stará: „...Žádný sluha nemůže sloužit dvěma pánům. Neboť jednoho bude nenávidět a druhého milovat, k jednomu se přidá a druhým pohrdne...“.

Že takové úvahy o dvojí morálce nejsou jen planým teoretizováním, ukazují případy těch skautů, kteří v minulosti zradili svůj slib a zaprodali se totalitní moci. Výmluvy, že nebyli o jejich praktikách, metodách a cílech informováni, jsou nemístné. Zнала je nejen malá hrstka absolventů Jinošovské lesní školy, ale také všichni ostatní členové oné strany. Ta si totiž své členstvo velmi pečlivě školila, takže ten propastný rozdíl mezi skautským zákonem a marxismem musel být jasný každému myslícímu posluchači těchto přednášek. Nešlo by tedy jen o jejich případnou aktivní účast na všech tehdejších represích, samo členství v takové instituci je hrubým porušením našeho Zákona. – Došlo k takovému případu: Krátce po třetí obnově se dostavil na jistou okresní radu starý skautský vůdce, který byl před válkou členem kteréhosi levicového „skautského“ uskupení, po válce pak, když jiná alternativa nebyla, vedl svůj oddíl v JUNÁKU, nepochybně však jenom jako „volnočasové“ sdružení. Ani on nepochopil tento konflikt duchovních sfér a hájil se slovy: „Snad mi nechcete tvrdit, že jsem byl po celý život ve zločinecké organizaci?!“ – Byl.

Jsou ovšem příklady ještě smutnější. Začátkem devadesátých let minulého století se objevily seznamy agentů a spolupracovníků nechvalně známé Státní tajné bezpečnosti (StB), zabývající se převážně politickou represí. Vydal je soukromník, jeden z disidentů, z tehdy už dost prořídlých pramenů, které nestihla StB zničit. Tyto svazky vzbudily velký ohlas a reakce veřejnosti byly nejružnější. Teprve za dalších dvanáct roků, v první polovině roku 2003, byly vydány jednak tiskem, jednak ve formě elektronické na internetu ministerstvem vnitra. Shoda obou vydání, původního i pozdějšího, je dosti vzácná. Ne, není to příjemný pohled na objemné knižní svazky, ani na desetitisíce jmen, letících obrazovkou počítače při jejich otevření. Smutné je, že se tu objevují jména také známých osobností, z našeho pohledu je pak dvojnásob smutné, že jsou

tu i jména skautských činovníků. O autentičnosti Seznamů se vedou diskuse, jsou zpochybňovány i hodnoceny kladně. Proti jejich hodnověrnosti se staví – to je pochopitelné – především ti, kdo jsou v nich uvedeni. (To mi připomíná moudrost našich předků, hovořící o „potrefené huse“.). Při tom pracovníci Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, a jsou mezi nimi i skautští činovníci, říkají, že mohou být pouze neúplné, uvedená jména byla však pečlivě prověřována „křížovými“ kontrolami. I v těchto případech došlo k fatálnímu porušení skautského zákona, i v těchto případech jsme svědky dvojaké morálky. Mnozí zůstávají v hnutí a tváří se, že se vlastně nic nestalo, ba jsou i takoví, kteří hovoří o své „rozkladné činnosti“ v komunistické straně, někteří dokonce hrozí soudními žalobami. Nikdo se nestydí, nikdo se neomlouvá, nikdo neprojevuje ani náznak pokory, lítosti a pokání. – Ani naše hnutí se tedy nevypřádalo s neblahou zkušeností této země.

Slovo závěrem

„Skauting je hra!“ – slyšíme často citovat známý výrok R. Baden-Powella. Ano, je to hra a je to krásná hra, zejména když se hraje s plným nasazením a porozuměním. Často je také je vzpomínán jiný výrok BP o tom, že „ryba se chytá na to, co jí chutná“. Opravdu, obě tyto věty jsou jeho myšlenkami, jenom je potřebí jim dobře rozumět. Skauting je skutečně krásná hra, ale je to také hra velmi vážná. Jde v ní o příliš vážné věci, než aby mohla být zlehčována omezováním jejích pravidel a také „snížováním laťky“ jejích nároků. K tomu může snadno dojít a také – jak ukazují zkušenosti – k tomu dost často docházelo a také i dnes dochází, pokud se uvedené výroky chápou „příliš doslova“, když nepochopíme, co jimi chtěl bratr Zakladatel říct. Měl na mysli především přístup skautských vůdců k mladým lidem, jejich způsob komunikace s nimi, metodické postupy výchovy, nikoliv její „náplň“. Skautský vůdce je starší a zkušenější bratr, v jeho vystupování nemůže být „mentorsky vztyčený ukazovák“ zlostnatělého mravokárce. Stav skautského hnutí u nás po všech nešťastných peripetiích, jimiž nás obdařila historie, není nejlepší a tak se může stát, že hlasy těch, kdo na tuto skutečnost upozorňují a volají po nápravě, mohou být takto někým chápány.

Skauting je součástí společnosti, s níž je pevně svázán, a stejně tak se také společenské jevy naopak promítají do všeho jeho konání. Toto sepětí skautingu se společností je větší, než si v běžném životě dokážeme uvědomit nebo připustit. Naše zkušenost nás učí, že hnutí může přetrvávat jen v podmínkách demokracie. O takové vnější vztahy a poměry v zemi by se tedy mělo snažit už svou výchovou dorostu pro tuto společnost. Jistě ne jenom proto, aby mohlo samo existovat, ale proto, že takový systém přináší svobodu občanům, právní stav a stabilitu.

Pravda, i demokracie má některé nedostatky, některá úskalí. To přiznal svého času i její velký zastánce W. Churchill, ale hned dodal, že je to ten nejlepší systém a způsob

spolužití, který dosud lidé vymysleli. Také naše první republika – Masarykova – , která byla nesporně nejdemokratičtějším a nejsvobodnějším obdobím, které náš národ za více než tisíc roků svých dějin poznal, měla své problémy. Dovolila, aby její demokratické vymoženosti ohrožovaly a posléze zničily nedemokratické elementy v ní – komunisté, fašisté, hlinkovci, henleinovci. Ale jaké obranné mechanismy má uplatnit svobodný systém, nechce-li si vysloužit označení, že je policejním nebo dokonce totalitním státem? Toto je nesmírně závažný problém a jeho řešení není tak zcela jednoduché. Už jsme si tu uvedli, že demokracie nemůže znamenat svobodu pro ZLO. Ale jak tuto svobodu hájit, nemá-li při tom současně dojít k potlačování některých skupin nebo jednotlivců? A jak definovat hranici mezi tím, co v demokratickém ovzduší lze připustit a co nelze, co ještě není a co už naopak je ZLEM? Opět se tak dostáváme k problému vztahu morálky a zákonů, tedy problému, jímž se bude muset společnost dříve nebo později zabývat.

Český režisér M. Forman, dnes naturalizovaný Američan, natočil jinak dost kontroverzní film „Lid versus Larry Flynt“, v němž se mimo jiné zabývá s odvoláním na ústavní práva a svobody amerických občanů také otázkou svobodného šíření pornografie. Ústava Spojených států, která se vždy pokládala za „učebnici občanských svobod“, přiznává rozsáhlá, v našem pohledu snad až neomezená práva všem v této zemi. Občanům pak zůstává právo svobodně se rozhodnout – koupit, nebo nekoupit? Naše zákony tyto věci buď zakazují, nebo aspoň výrazně omezují. Je tedy naše legislativa právě proto méně demokratická? Anebo už pouhou diskusí o možné připustnosti takových skutků přiznáváme možnost svobodného šíření ZLA? Jediná cesta ke zdravé a svobodné společnosti tedy povede důslednou výchovou všech jejích členů k toleranci a respektování druhých, stejně jako k zachovávaní morálních zásad. To měl bezesporu na mysli T. G. Masaryk, když řekl krátce po vzniku svobodného státu, že „...potřebujeme padesáti let nerušeného vývoje, a budeme tam, kde bychom chtěli být už dnes...“. Nebylo nám to dopřáno a důsledky toho nepochybně poznamenávají i současné dění.

K takové výchově mravně silných jedinců určitě může, chce a vlastně musí přispívat i skautské hnutí. Bude šířit morálku a „dobré mravy“ mezi svými příznivci a bude snad při tom působit i jako vzor pro své okolí. Tak jak budou našimi oddíly procházet skauti a skautky, kteří přijali beze zbytku zásady skautské etiky a morálky, tak se bude zvětšovat podíl a okruh „slušných lidí“ mezi námi. A pevně věřím, že to nebude jenom skauting, který bude kultivovat společnost. Snad se postupem času budou pod vlivem těchto „vzorů“ přidávat i další. Nespustí se tak nepochybně rázem „lavina dobra“, která se bude řítit společností, ale snad to bude aspoň ta příslovečná „sněhová koule“, na niž se budou další a další naši následovatelé „navalovat“.

V našich úvahách se na předcházejících stránkách objevila řada poukazů na negativní jevy, které nás obklopují. Mohlo by to vyvolávat tísnivý dojem, že zlo je všude kolem nás, že nás svírá na každém kroku, že je marné se proti němu stavět. Něco podobného jsem jistě neměl v úmyslu. Dívejme se s nadějí do budoucna, osmý bod našeho Zákona

nás k tomu výslovně nabádá. Tím spíš, že nám naše hnutí, jeho zásady, jeho filosofie, jeho etika i morálka dává do rukou nástroje i cenné rady, jak máme a můžeme takové situaci čelit. Propadnout beznaději a složit ruce v klín by bylo to nejhorší, co bychom mohli udělat. Náš skautský slib, jímž jsme všichni kdysi slibovali, nám něco podobného ani nedovoluje. Svůj závazek k této zemi, k tomuto národu, musíme plnit vždy, zejména však tehdy, když je to nejnaléhavější. I v této době nás naše země potřebuje. Připomeňme si, že bezmála už dva tisíce let starou moudrostí (L 21, 28) povzbuzoval O. František kardinál Tomášek v dobách zlých národ, aby nepropadl malomyslnosti –

„...vzpřimte se a zvedněte hlavy!“

V Ivančicích v zimě L. P. 2003–2004

Použitá literatura

- BŘEČKA, Bruno
Kronika čs. skautského hnutí v letech 1900-1990, vlastní náklad, Brno 1997
- HANSEN, Walter
Vlk jenž nikdy nespí, 1. vyd., Scoutarch, Praha 1994
- Junácký manifest
Moravské Z N J, Brno 1948
- NAVRÁTIL, Zdeněk
Mravní principy a výchovné cíle skautingu, rukopis, Ivančice 1994
- NAVRÁTIL, Zdeněk
Skautská výchova k občanství, 2. vyd., Ivančice 2002
- NAVRÁTIL, Zdeněk
O vlastenectví, 2. vyd., Ivančice 2002
- Řád pro vzdělávání činovníků a činovnic JUNÁKA – svazu skautů a skautek
Skauting č. 9, Praha 2001
- SCHUBERT, Kurt
Dějiny Židů, NS Svoboda, Praha 2003
- Skautský manifest
1. R&R Ivančice, Ivančice 1948
- Stanovy JUNÁKA – svazu skautů a skautek, Praha 1994
- Stanovy WAGGGS, ústředí JUNÁKA, Praha 2003
- Stanovy WOSM, ústředí JUNÁKA, Praha 2003
- SVĚTLO, č. 15/XI, MCM, Olomouc 2003
- ZATLOUKAL, Václav
Katoličtí skauti junáci v Československu, YMCA – Javor, Brno 1997

Ing. Zdeněk Navrátil BLŠ, ELŠ

SKAUTING A SPOLEČNOST

Vnější podněty a konfrontace

ZNF

Ivančice, leden 2004

Kopírování povoleno
a je žádoucí

